

Bu sayıda...

Toplumsal cinsiyet eşitliği, adil ve özgür bir gelecek kurmanın temel şartıdır ve bu mesele, cinsiyete ilişkin tüm normların eleştirel bir gözle incelenmesini gerektirir. Türkiye’de erkeklik normlarının eleştirisini uzun yıllar boyunca kadın hakları mücadelesi tek başına sırtlandı. Erkeklik rollerinin kurumsallaşması ve kendilerini evrensel gerçeklikler olarak dayatması süreci, feminizm dışında politik, ideolojik sorgulamaların bir parçası ol(a)madığı için ve erkekler çoğunlukla ötekileştirme pratikleri ile yüzleşmeye zaten çok hevesli olmadıklarından, normatif kimliklere ilişkin tartışmalar, kadın ve erkek ikiliğine sıkıştı ve genelde erkeklerin fail, kadınların ise mağdur olduğu örnekler üzerinden yürütüldü. Türkiye’de her gün yaşanan kadın cinayetleri, kadınların uğradığı ayrımcılık ve şiddet nedeniyle hissedilen yaşamsal aciliyet de bu tavrı pekiştirdi.

Bu süreç bugün, kendisini 1970’lerden beri feminist mücadelenin yanında konumlandıran, feminizm ile *queer* teoriden beslenen, feminist ve *queer* aktivizmi ile yan yana durarak erkeklik rollerinin sorgulanmasına ve dönüşümüne yoğunlaşan bir anlayışın üzerinde yükselen Eleştirel Erkeklik İncelemeleri’nin de araştırma alanı. Çözümlemeye çalışılan sorunların çokluğu, erkekliklerin sabit, hemen her zaman homojen ve sorunsuz olmadığını gösteriyor: çocuk yaştan itibaren hissedilen para kazanma baskısı, askerlik ve benzeri performans beklentilerine dayalı tabirlerle örülen erkek kimliği karşısında hissedilen korkular ve ölümle sonuçlanan intiharlardaki yüksek oranlar, erkeklerin de kendilerine dayatılan roller nedeniyle zorlandıklarını, yardım istemediklerini, sağlıklı iletişim kurmanın uzağına düştüklerini açıklıkla ortaya koyuyor.

Erkeklik normlarını, bu normların yarattığı imtiyazları ve bu imtiyazlar aracılığıyla iktidardan devşirilen payı ele alan Eleştirel Erkeklik İncelemeleri, normatif erkeklik anlayışlarının sadece kadınları değil, bu anlayışın oluşturduğu hiyerarşiye göre “daha az” erkek olanları ve LGBTI+ kişileri de farklı derecelerde ezdiğini ve kendisine biat etmeye zorladığını görme olanağı sunar. Tıpkı kadın hakları mücadelesi-

nin sadece kadınların sorumluluğunda olmaması gerektiği gibi, iş ve nefret cinayetlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mağduru olarak hayatını kaybedenler nedeniyle, bu eleştirel bakış da paylaşılması ve yayılması gereken bir başka yaşamsal aciliyete işaret eder.

#Metoo hareketi sayesinde gerçekleşen yüzleşme, kadın hareketinin tüm kazanımlarına karşın, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin hâlâ pek çok alanda yıpratıcı şekilde sürdüğünü ve daha demokratik bir toplum, daha adil ve özgür bir gelecek için atılması gereken adımlar olduğunu gözler önüne seriyor. *Toplum ve Bilim*'in bu sayısı, farklı konularda yürütülen Eleştirel Erkeklik Çalışmaları'nı bir araya getirerek erkekliğin farklı perspektiflerden tartışılmasını ve erkeklerin kendilerine eleştirel bir gözle bakmalarını sağlamayı, farkındalık yaratmayı ve böylece toplumsal cinsiyet eşitliği için atılacak adımlara destek olmayı hedefliyor.

Dünyada ve Türkiye'de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları son yıllarda hem akademinin hem de toplumsal cinsiyet eşitliği için verilen politik mücadelenin belki de en verimli alanlarından biridir. Bu sayının ilk yazısında Çimen Günay-Erkol, Eleştirel Erkeklik Çalışmaları'nın tarihsel gelişimini ortaya koyuyor. Erkeklik üzerine yürütülen teorik tartışmaların haritasını çıkaran Günay-Erkol, yazıda aynı zamanda Türkiye'de yürütülen araştırmaları da okuyucuya tanıtıyor. Bu tanıtım ve haritalama yazısının ardından erkeklik çalışmalarında sahanın emekçilerinin sesine kulak veriyoruz.

Sıradaki yazılar saha araştırmalarından elde edilen nitel veriler ışığında erkekliğin farklı yüzlerini ortaya koyuyor. Kurtuluş Cengiz ve Önder Küçükural, başka görüş ve önerilere alan tanımayan (ya da daha incelikli formlarında tanıyormuş gibi yapan), kendi görüş ve yaklaşımının en doğru olduğuna inanan bir anlam kapatma, sınır çizme ve sabitleme pratiğinin eril tahakkümü müstesna kılan şey olduğu iddiasını tartışıyorlar. Erkeklik meselesini, bu tartışmanın Antik Yunan'dan beri üç boyutunu oluşturan mantık, diyalektik ve retorik çerçevesinde analiz eden makale, yazarların bu güne kadar yaptığı farklı saha araştırmalarından edindikleri izlenim ve verilere dayanıyor. Dosya, erkekliği kuran/yıkan pratikleri mesele eden yazılarla ilerliyor. Gökhan Topçu, babalığa ilişkin algının farklılaşması ile sahip olunan sermaye arasındaki ilişkiye odaklandığı yazısında, görüşme yaptığı baba gruplarının erkeklik ve babalığa ilişkin algılarının ve babalık rollerine ilişkin davranışlarının Türkiye'deki aile merkezli sosyal politikalar aracılığıyla ne şekilde sınırlandırıldığını tartışıyor. Oya Açıklın ve Erdinç Kineşçi, güvercin yetiştiricisi erkekleri ve onların ihtimam yükümlülükleri ile kurulan erkekliği ele alıyorlar. Karaman kent merkezinde güvercin yetiştiren erkeklerle yapılmış nitel araştırmaya dayanan makalede, yetiştiricilerin bir yandan hegemonik erkeklik modeline, diğer yandan basit çıkarları veya sorgulamadıkları anlayışları doğrultusunda sistemle uzlaşan işbirlikçi modele ve sistemin dışarıda bıraktığı marjinal tiplere yaklaşan özelliklerine ilişkin ipuçları ortaya konuyor.

Dosya bu yazıdan sonra erkeklik ve şiddet hattında ilerleyen yazılarla devam ediyor. Pınar Selek, yazısında, erkeklik ve şiddet meselesine, militarizmin içinde farklı rollere göre titizlikle örgütlenmiş sistematik bir örgüyle karşı karşıya olduğumuzun

bilinciyle bakmamızı sağlıyor. Eşine şiddet uygulamış erkeklerle yaptığı nitel araştırmasının verileri ışığında Aslıhan Burcu Öztürk, sanayi sonrası kapitalizmin yoğunlaşan ekonomik riskleri ile birlikte eril tahakküm odağındaki aile ve ilişki stratejilerinin dönüşümüne uyum sağlayamamanın sonucunda ortaya çıkan erkeklik krizinin, kadına yönelik şiddetle nasıl tezahür edebildiğini tartışıyor. Eylem Ümit Atılğan, Türkiye’de feminist hareketin kadın, LGBTİ+ cinayetlerinde haksız tahrik indiriminin uygulanmasına verdiği isim olan erkeklik indiriminin izini, mahkeme dosyalarında sürüyor. Erkeklik savunmasını kabul eden hâkim ve savcıların eril tahakkümün doğallaşması ve yeniden üretilmesindeki rolüne ışık tutarak eril hukuk kültürünü tartışmaya açıyor. Empirik verilerle erkekliği analiz eden yazıların sonucusu, Özlem Cankurtaran’ın erkekliği rehabilite eden feminist çalışmanın sahasından notlara dayanıyor. Cankurtaran, Ankara Aile Mahkemesi hâkimleri tarafından eşlerine şiddet uyguladıkları için haklarında tedbir kararları verilen erkeklere, şiddet davranışı ve sonuçları konusunda farkındalık ve değişim yaratmayı hedefleyen programda çalışırken elde ettiği gözlem ve verileri paylaşıyor.

Dosyanın diğer yazıları erkekliğin edebiyattaki temsilleri üzerine yürütülen çalışmalara dayanıyor. Güneş Sezen, Ahmed Rasim’in cep romanlarından *Tecârib-i Hayat*’ı incelediği yazısında, 19. yüzyılda beden denetimi konusuna eğilerek yeni bir erkeklik inşasının imkânlarını değerlendiriyor. Fatma Damak Bilge Karasu’nun *Troya’da Ölüm Vardı* öyküsü üzerine olan yazısında, birlikte düşünülmesi zor iki kutup gibi gözükken erkeklik teorisi ile *queer* teoriyi yan yana getirerek yeni bir okuma denemesi yapıyor. Egem Atik, Hikmet Hükümenoğlu’nun *Körburun* romanındaki erkeklik temsillerini ele aldığı yazısında, erkekliğin dönüşümünü Türkiye tarihinin önemli dönemeçleri ile birlikte inceliyor.

Türkçe edebiyatın farklı dönemlerinden erkeklik temsillerinin metinsel tezahürlerini ele alan eleştirel yazıların yanı sıra, bu kısımda, başka bir farkındalığa dikkat çekebilmek için yazarların kendi yazma süreçlerini ele aldıkları üç denemeye yer verdik. Gaye Boralıoğlu erkeklik “illetinin” kısılcığında olan bir ana karakter yarattığı *Dünyadan Aşağı* romanında Hilmi Aydın’ın vasat erkeklik hallerine değiniyor. Figen Şakacı, temelde Türkiye coğrafyasında bir kız çocuğunun büyüme hikâyesini anlattığı üçlemesinden yola çıkarak kendi ayakları üzerinde duran bir kadın olabileme sürecinde, o kız çocuğunun karşılaştığı erkeklik hallerini anlatıyor. Gürsel Korat ise bir erkek özne olarak yazarken toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edebilmek adına kendini nasıl sorguladığından ve eleştirdiğinden söz ediyor. Erkek yazarların daha çok “özeleştirir” yaparak erkekliğe eleştirel bakış konusunda yetkinleşmelerini, toplumsal cinsiyet mücadelesinin aldığı yeni biçimleri takip etmelerini umduğumuz için, son olarak, bu sayıda Şenol Topçu’nun özveriyle hazırladığı Erkeklik Çalışmaları Kaynakçası’nı sunuyoruz. Kaynakçanın bu alanda okumak, çalışmak ve yetkinleşmek isteyenler için bir başlangıç noktası olmasını umuyoruz.